

HUK101U-HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Ünite 2: Hukukun Kaynakları ve Uygulanması

Giriş

Hukukun kaynağı, hukuk kurallarının ortaya çıktığı, doğduğu yeri ifade etmektedir. Hukukun kaynakları, asıl ve yardımcı kaynaklar olarak bir ayrıma tâbi tutulmaktadır. Asıl kaynaklar, kendi içinde yazılı ve yazısız kaynaklar şeklinde alt bir ayrıma göre değerlendirilmektedir. Hukukun yazılı ve asıl kaynakları Anayasa, kanun, uluslararası sözleşmeler, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve yönetmeliktir. Hukukun asıl kaynağını teşkil eden; ancak yazılı olmayan kaynak ise, gelenek hukukudur. Hukukun yardımcı kaynaklarını ise içtihat hukuku oluşturmaktadır. İchtihat hukuku, bilimsel içtihat veya yargı içtihadı şeklinde olabilir.

Kanunun uygulanması, soyut hukuk kurallarının somut olaya uygulanması demektir. Kanunların uygulanmasında zaman bakımından uygulanma, kanunların geçmişte etkisi, kanunların yer ve kişi bakımından uygulanması ve kanunların anlam bakımından uygulanması söz konusudur.

Hâkimin kendisini kanun koyucu yerine koyarak hukuki sorunu çözmeye çalışması hâlinde ise hâkimin hukuk yaratması söz konusudur. Özel hukuk bakımından hâkim önüne gelen bir uyuşmazlıkta çözüm için bir hukuk kuralına ulaşamazsa öncelikle kıyas yapacak; benzeri hükümleri uygulamayı deneyecek, bilimsel ve yargısal içtihattan yararlanabilecek; gelenek hukukuna başvuracaktır. Eğer bu yollarla sonuca ulaşamazsa hâkimin hukuk yaratmasından bahsedilir.

Kaynak Kavramı ve Hukuk

Kaynak, bir şeyin ilk çıktığı, kaynadığı yer anlamına gelmektedir. Hukukun kaynağı demek ise hukuk kurallarının ortaya çıktığı, doğduğu yeri ifade etmektedir. Bu anlamda hukukun kaynakları bilgi kaynakları, organsal kaynaklar ve biçimsel kaynaklar olarak sınıflandırılabilir. Bilgi kaynakları, hukuk hakkında bilgi veren, hukuk hakkında bilgiye ulaşılmasını sağlayan kaynaklardır. Resmî Gazete, düsturlar, meclis tutanakları, hukuk kitapları, İnternet siteleri, bloglar, içtihat derlemeleri hep hukukun bilgi kaynaklarıdır. Organsal kaynaklar, hukuku yaratan organlara göre yapılan sınıflandırmadır. TBMM kanunlar bakımından, Cumhurbaşkanlığı, bakanlıklar ve kamu tüzel kişileri ise yönetmelikler bakımından yaratıcı kaynak niteliğindedir. Hukukun hangi biçimlerde ortaya çıktığını gösteren kaynaklar ise hukukun biçimsel kaynaklarıdır. Bu ayrıma göre hukuk, gelenek hukuku, içtihat hukuku ve yazılı hukuk şeklinde üç biçimde ortaya çıkar. Bunlardan yazılı hukuk ve gelenek hukuku hukukun asıl kaynaklarını, içtihat hukuku ise yardımcı kaynağını oluşturur.

Hukukun kaynakları, asıl ve yardımcı kaynaklar olarak da bir ayrıma tâbi tutulmaktadır. Asıl kaynaklar, kendi içinde yazılı ve yazısız kaynaklar şeklinde alt bir ayrıma göre değerlendirilmektedir. Hukukun yazılı ve asıl kaynakları Anayasa, kanun, uluslararası sözleşmeler, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve yönetmeliktir. Hukukun

asıl kaynağını teşkil eden ancak yazılı olmayan kaynak ise gelenek hukukudur. Hukukun yardımcı kaynaklarını ise içtihat hukuku oluşturmaktadır. İchtihat hukuku, bilimsel içtihat veya yargı içtihadı şeklinde olabilir.

Pozitif Hukukun Kaynakları

Yazılı hukuk, Anayasa'nın yetkili kıldığı otoritelerce çıkarılan yazılı metinlerdir. Yazılı hukuk kurallarının etkinliğinde onları yaratan organların hukuk ve devlet düzenindeki yeri son derece önemli rol oynamaktadır. Bu anlamda en soyut, en genel ama en güçlü hukuk kuralları Anayasa'da görülür. Anayasa'dan sonra sırasıyla uluslararası sözleşmeler, kanunlar, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve yönetmelikler gelir.

Kara Avrupası hukuk sisteminde yazılı hukuk kurallarının hiyerarşik bir yapı içinde olduğu, bu yapıda en üstte Anayasa'nın bulunduğu ve hiyerarşinin yukarıdaki kaynaklar itibarıyla aşağıya doğru indiği kabul edilmektedir. Normlar hiyerarşisi adı verilen bu yapılanmada sistem, hiyerarşinin bozulması hâlinde bunu düzeltir. Başka bir deyişle alttaki kurallar üsttekine aykırı olursa, siyasal veya yargısal yollarla bu uyumsuzluk giderilerek hiyerarşik yapı korunur.

Anayasa

Anayasa, devletin temel yapısını, kişilerin hak ve ödevlerini, devlet organlarını ve bu organların işleyişini düzenleyen esas ve kurallar bütünüdür. Anayasa en genel, en soyut ve en güçlü hukuk kurallarından oluşur. Anayasa hükümleri yasama, yürütme ve yargı organları ile idare makamlarını; diğer kişi ve kuruluşları bağlar (Anayasa m.11). Türkiye'de bugüne kadar 1876, 1921, 1924, 1961 ve 1982 Anayasa'ları olmak üzere toplam beş Anayasa uygulanmıştır.

Uluslararası Antlaşmalar

Uluslararası anlaşmalar, iki veya daha fazla devlet tarafından akdedilmiş olan ve TBMM'nin kabulünün ardından Cumhurbaşkanınca onaylanıp Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren bağlayıcı hukuk kurallarıdır. 1982 Anayasası'na göre usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş uluslararası anlaşmalar kanun hükmündedir. Yani TBMM tarafından onaylanıp yürürlüğe girmesi kabul edilen uluslararası anlaşmalar, kanunlar gibi Resmî Gazete'de yayımlanır ve kanunlar gibi etki yaparlar; dolayısıyla mahkemeleri ve idari makamları bağlarlar.

Bir uluslararası anlaşmanın geçerlik ve bağlayıcılık kazanabilmesi TBMM'nin sözleşmenin onaylanmasını bir kanunla uygun bulmasına, Cumhurbaşkanının onayına ve Resmî Gazete'de yayımlanmasına bağlıdır. Bu süreci geçen uluslararası anlaşmalar, kanun niteliğini taşır.

Bazı uluslararası anlaşmaların onaylanması için kanunla uygun bulunmasına gerek yoktur. Anayasa'nın 90'ıncı maddesinin ikinci fıkrasına göre ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan anlaşmalar, devlet maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hâllerine ve Türklerin yabancı

memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu anlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur. Keza, aynı maddenin üçüncü fıkrasına göre milletlerarası bir anlaşmaya dayanan uygulama anlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idari anlaşmaların TBMM’ce uygun bulunması zorunluluğu yoktur ancak, bu fıkra göre yapılan ekonomik, ticari veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren anlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz. Ancak Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü anlaşmanın onaylanabilmesi için TBMM tarafından onaylanmalarının uygun bulunması gerekir.

Anayasa’nın 90. maddesi gereğince, usulüne uygun olarak yürürlüğe girmiş uluslararası anlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasa’ya aykırılık iddiasında bulunulmayacağı gibi, Anayasa Mahkemesine de başvurulamaz. Kanunlar hiyerarşisinde uluslararası anlaşmalar kanunların üzerinde yer almaktadır. Bunun nedeni, Anayasa’nın konuyu düzenleyen 90. maddesinde görülmektedir. Söz konusu hükme göre, usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle ortaya çıkacak uyuşmazlıklarda uluslararası anlaşma hükümleri esas alınır.

Kanunlar

Kanun, yetkili organ tarafından yazılı olarak çıkarılan, kanun adını taşıyan, genel, sürekli ve soyut hukuk kuralıdır. Kanunu çıkarmaya yetkili organ ülkenin yönetim biçimine göre değişir. Ülkemizde uygulanan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde bu organ TBMM’dir. Yazılı hukukun uygulandığı ülkelerde, bu arada Türkiye’de de kanunlar yazılı olarak çıkarılırlar. Kanunların bir diğer özelliği başlıklarında mutlaka “kanun” ifadesinin bulunmasıdır. Kanunların genel olması demek aynı durumdaki bütün kimseleri, aynı vasıftaki tüm olayları kapsaması anlamına gelir. Kanunlar yürürlükten kaldırılmadıkları sürece sürekli bir biçimde uygulanırlar. Öte yandan kanunlar belirli bir durum ya da olayı değil, olması muhtemel soyut durumları düzenler; somut olay ortaya çıktığında soyut kural somut olaya uygulanır.

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasa’ya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir (Ana. m. 8). Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasa’nın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenemez.

Anayasa’da münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı

kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde kanun hükümleri uygulanır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir. Kararnameler, yayımdan sonraki bir tarih belirlenmemişse Resmi Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girer. (Ana. m. 104).

Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, 104 üncü maddenin onyedinci fıkrasının ikinci cümlesinde belirtilen sınırlamalara tâbi olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmi Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur. Savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri üç ay içerisinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve karara bağlanır. Aksi halde olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar (Ana. m. 119).

Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin Anayasa’ya şekil ve esas bakımından uygunluğunu Anayasa Mahkemesi denetler. Ancak olağanüstü hallerde, ve savaş hallerinde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin şekil ve esas bakımından Anayasa’ya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılamaz (Ana. m. 148).

Yönetmelikler

Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler. Hangi yönetmeliklerin Resmi Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir (Ana. m. 124). Yönetmelikler, yayımdan sonraki bir tarih belirlenmemişse Resmi Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girer (Ana. m. 104).

Gelenek Hukuku (Örf-Adet Hukuku)

Hukukun yazılı olmayan ve asli nitelik taşıyan kaynağı gelenek hukukudur. Gelenek hukuku, yetkili bir organ tarafından bilerek istenerek konulmuş olan kurallar değil, toplumda kendiliğinden oluşan kurallardır. Bu yönü itibarıyla gelenek hukuku kuralları herhangi bir yerde yazılı olmayıp toplum vicdanında doğar.

Türk hukuku gibi yazılı hukukun uygulandığı ülkelerde çok sınırlı da olsa bazı gelenek kurallarının hukuk kuralı olarak uygulanması, yani gelenek hukukunun geçerliliği kabul edilir. Türk hukukunda yazılı hukuk egemendir. Dolayısıyla gelenek hukukunun alanı son derece dardır. Buna rağmen, özel hukuk alanında gelenek hukukuna, yazılı hukukça düzenlenmemiş hususlarda, başvurma zorunluluğu doğabilir. Bazen de kanunlar gelenek hukukunun uygulanmasına imkân tanır. Örf ve adetin hukukun kaynağı olduğu Türk Medeni Kanunu’nun 1. maddesinde gösterilmektedir. Bu madde gereğince,

kanunda uygulanabilir bir hüküm yoksa hâkim örf ve âdet hukukuna göre karar verecektir.

İçtihat Hukuku

İçtihat kavramı, görüş ya da karar anlamına gelmektedir. Hukukun kaynağı olarak iki tür içtihattan söz edilebilir. Bunlar yargısal ve bilimsel içtihatdır. Türk Medeni Kanunu'nun 1. maddesinin ikinci fıkrası, hâkimin bilimsel görüş ve yargı kararlarından yararlanabileceğini düzenlemiştir. Bilimsel içtihat, hukuk bilgilerinin hukuki konulardaki bilimsel görüş ve yaklaşımlarıdır. Hukuk alanında çalışan bilim adamları olanı inceler ancak olması gerekeni belirtir. Bilimsel içtihadı uygulamada doktrin (öğreti) de denmektedir. Gerek bilimsel içtihatlar ve gerekse yargısal içtihatlar hukukun asıl ve bağlayıcı kaynağı değil; yardımcı yani ikincil kaynağıdır. Özellikle hukukun uygulanmasında bilimsel ve yargısal içtihattan yararlanmak kaçınılmazdır. Ancak, hukuk uygulayıcılarının bilim adamlarının görüşlerine ya da farklı mahkemelerde verilmiş bulunan kararlara uyma zorunlulukları bulunmamaktadır. Ancak bu kuralın istisnasını içtihadı birleştirme kararları oluşturmaktadır. Bir konuda daha önce verilmiş bir içtihadı birleştirme kararı varsa, hâkim ilgili içtihadı birleştirme kararı ile bağlıdır ve o içtihadı birleştirme kararına aykırı karar veremez.

Hukuk Kurallarının Türleri

Her hukuk kuralının bir emir ya da yasak içermektedir. Durum bu olmakla beraber, bir kanunun bütün hükümleri aynı önemde değildir. Bazıları daha etkili ve daha çok uygulanıyor iken bazıları daha az etkilidir. Yani aynı kanun içindeki kurallar arasında sınıflandırma yapılabilir. Bu bağlamda hukuk kuralları uygulama bakımından emredici, tamamlayıcı, yorumlayıcı, tanımlayıcı ve diğer hukuk kuralları şeklinde sınıflandırılabilir.

Emredici Hukuk Kuralları

Bu tür hukuk kurallarında, bütün hukuk kurallarında varlığı hissedilen emir unsuru baskındır. Bu tür hukuk kurallarının aksi kararlaştırılamaz; bunlarda genellikle emir kipi kullanılmaktadır. Emredici hukuk kuralları yoğunlukla ceza kanunlarında görülür, ancak diğer kanunlarda da emredici kurallara rastlamak mümkündür. Emredici hukuk kuralları kamu düzenini, kamu yararını ve genel ahlaki korumak üzere çıkarılır. Bu kurallara aykırılığın yaptırımını geçersizliktir.

Tamamlayıcı Hukuk Kuralları

Tarafların serbest iradeleriyle başka türlüünü belirlemedikleri taktirde uygulanan kurallardır. Bu kurallarda taraflar arası ilişkilere olabildiğince az müdahale hedeflenmektedir. Türk hukukunda irade serbestisi esastır ancak, kişiler serbest iradeleri ile bir konuda kararlaştırma yapmazlarsa doğacak boşluk tamamlayıcı hukuk kuralları ile doldurulur. Ceza hukukunda az sayıda, borçlar hukukunda çok sayıda tamamlayıcı hukuk kuralı yer alır.

Tamamlayıcı hukuk kuralları tarafların serbest iradeleri ile düzenleyebilecekleri halde iradeleri ile belirtmedikleri durumlarda uygulanır. Kanun koyucu, sosyal ihtiyaçların ve yaşam deneyimlerinin ortaya çıkardığı zorunluluklar sebebiyle tarafların yerine geçerek bu kuralları kanunlarda hazır bulundurmaktadır.

Yorumlayıcı Hukuk Kuralları

Tarafların iradeleri ile açıkça belirtebilecekleri hâlde belirtmedikleri konuların açığa kavuşturulmasında yardımcı olan kurallardır. Yorumlayıcı kurallar ile tamamlayıcı kurallar arasında şöyle bir fark bulunmaktadır: Tamamlayıcı kurallar önceden öngörülmemiş bir hukuki boşluk olursa doldurur. Yorumlayıcı kurallarda taraflarca kararlaştırılan hususun farklı anlama gelebilecek yönleri yorumlanmaktadır. Tamamlayıcı kurallar boşluk doldurmakta; yorumlayıcı kurallar düzenlenmiş bir hususu yorumlamaktadırlar.

Tanımlayıcı Hukuk Kuralları

Kanunların daha iyi anlaşılması için bazen belli hususların açıkça tanımlanması, anlamının ve içeriğinin belirlenmesi gerekir. İşte tanımlayıcı hukuk kuralları bu tanımları getiren düzenlemelerdir.

Diğer Hukuk Kuralları

Hukuk kurallarının yukarıdaki sınıflandırması dışında, hiç bir gruba girmeyen bazı kuralların bulunduğu da kabul edilmektedir. Bunlar arasında ilga edici (yürürlükten kaldırıcı) hukuk kuralları (örneğin İş K. m. 120), yetki verici hukuk kuralları (örneğin; TMK m. 120/2) sayılabilir.

Kanunların Uygulanmasına İlişkin Esaslar

Kanunun uygulanması demek soyut hukuk kurallarının somut olaya uygulanması demektir. Böyle bir uygulamada, hukuk kuralı (büyük önerme); somut olay (küçük önerme) ve vargı (sonuç) anlamına gelir.

Kanunların Zaman Bakımından Uygulanması

Bir kanunun ne zaman yürürlüğe gireceği kural olarak, kanun metninde belirtilir. Dolayısıyla kanun, kendi metninde belirtilen tarihte (genellikle yürürlük adını taşıyan maddedeki tarihte) yürürlüğe girer. Kanunlar, Cumhurbaşkanlığı tarafından çıkarılan Resmî Gazete'de yayımlanır. Kanunların yürürlük tarihi genellikle ilgili kanunda belirtilir. Eğer bir kanunun yürürlük tarihi belirtilmemişse, Resmî Gazete'de yayımlandığı gün yürürlüğe girer (Resmî Gazete Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, m.7). Kanunlar kural olarak yürürlüğe girdikten sonraki dönem için uygulanır.

Kanunların Geçmiş Etkisi

Kanunların zaman bakımında uygulanmasına ilişkin esaslardan biri, kanunların kural olarak geçmişi etkilememesi veya geriye yürümemesidir. Kanunlar kural olarak, yürürlüğe girdikleri tarihten sonraki olaylara uygulanırlar. Kanunun yürürlüğünden önceki olaylara uygulanmaz. Bu ilkenin amacı, hukukun vatandaşlara

sağladığı güvenin sürekli olmasıdır. Zira yürürlükte bulunan bir kanuna göre yapılan işlemler, daha sonra çıkarılan bir kanun ile geçersiz sayılırsa hukuka duyulan güven ve inanç sarsılır.

Özel hukukta yeni çıkan kanun aksine bir hüküm olmadıkça eski kanun zamanındaki olaylara uygulanmaz; yürürlüğe girdiği zamandan sonraki olaylara uygulanır. Ancak, kamu düzeni ile ilgili olan hususlarda geçmişte etkileme sözkonusu olabilir. Eğer yeni kanunun geçmişte etkisi kazanılmış hakları etkilemiyor ve hukuk güvenliğini zedelemiyorsa kanun uygulaması geçmişte yürüyebilir.

Kanunların geçmişte etkisi ceza hukukunda farklı bir anlam taşımaktadır. Ceza hukuku açısından eski - yeni kanunlardan sanık lehine olanı uygulanır. Bu durumda hukuk kuralı geçmişte etkiler. Buna karşın bir fiilî eski kanun suç kabul etmez iken yeni kanun suç olarak görürse, sanığa eski kanun döneminde yaptığı fiil için yeni kanun döneminde ceza verilemez. Yani bu durumda geçmişte etki söz konusu olmaz.

Yargılama hukukuna ilişkin kanunlar bakımından derhal uygulama ilkesi geçerlidir. Yargılamaya ilişkin bir kanun yürürlüğe girdikten sonra, henüz tamamlanmamış yargılama işlemlerine yeni kanun hükümleri uygulanacaktır. Tamamlanmış yargılama süreçleri bakımından ise yeni kanunun uygulanmasına imkan yoktur; zira ilgili işlem, eski kanunun yürürlükte olduğu dönemde tamamlanmıştır.

Kanunların Yer ve Kişi Bakımından Uygulanması

Kanunlar kural olarak ülkenin coğrafi sınırları içinde uygulanır. Bir devletin kanunları, o devletin hâkimiyet alanı ve sınırları içinde geçerlidir. Bir ülke sınırları içinde bulunan herkesi o devletin hukukuna tâbi tutmaya *yersellik ilkesi* denir. Ülkede geçerli olan kanunlar, ülke sınırları içinde bulunan yerli yabancı herkese uygulanır ve kural olarak bir ayırım yapılmaz. Bu ilke, devletin egemenlik yetkisinin bir uzantısıdır. Bu ilke gereğince, Türkiye sınırları içinde meydana gelen olay ve ilişkilerde kural olarak Türk Hukuku uygulanır. Kişisellik ilkesi ise kişiyi nerede olursa olsun vatandaş olduğu devletin ulusal kanunlarına tâbi tutma amacını taşır. Uygulamada kamu hukuku dalları bakımından yersellik ilkesinin geçerli olduğu görülür. Nitekim vergi hukukunda, ceza hukukunda ve usul hukuklarında kişilere bulundukları ülkenin kanunları uygulanır. Özel hukuk alanında ise kişisellik ilkesinin ağır bastığı söylenebilir. Şöyle ki, bir ülkede yaşayan yabancıya kendi ulusal hukukunun uygulanması, bu kuralların bulunduğu ülkenin kamu düzenini ilgilendiren hükümlerine ters düşmemek koşuluyla mümkündür.

Kanunların Anlam Bakımından Uygulanması

Yorum Metodları

Kanunların yorumu ile kanunların anlamının belirlenmesine çalışılır. Kanunlar yapılır ve yazılırken zaman zaman bazı belirsiz, şüpheli, açık olmayan ifadelerle karşılaşılabilir ve yorum yolu ile bu hususların

açığa kavuşturulmasına çalışılır. Yorum yasama organınca yapılabilir, bu tür yoruma yasama yorumu denir. Yargı organınca yapılan yoruma yargısal yorum; bilim adamlarınca yapılan yoruma ise bilimsel yorum denir.

Kanunda belirtilen sözleri açıklamak suretiyle yapılan yoruma lâfzî (dilbilgisel) yorum denir. Bu tür yorumda kelimelerin sözlük anlamları önemlidir.

Kanunun yorumunda kanun koyucunun subjektif iradesi dikkate alınıyorsa tarihsel yorum yöntemi söz konusu olur.

Hukuk kuralının yorumunda ve hukuki uyumsuzluğun çözümünde sosyal gerçekliğe, somut gerçekliğe ve eşyanın tabiatına önem ve öncelik veriliyorsa amaçsal yorum metodu söz konusu olur.

Yorumda Kullanılan Mantık İlkeleri

Hukuk kuralları yorumlanırken mantık ilkelerinden yararlanılması gerekir. Hukuki mantığın temeli “hukuk normu” dur. Hukuk normu mantıktaki büyük önermedir. Somut olay küçük önermeyi, vargı da sonucu belirler.

Hukuk kurallarının yorumunda kullanılan mantık ilkelerinden ilki kıyastır. Kıyas, bir olay ile ilgili olarak hukukun öngördüğü çözümün, bu olaya benzer özellikler taşıyan başka bir olay bakımından da geçerli sayılmasıdır. Kıyas uygulaması genişletici yoruma imkân verir. Bu yönüyle kıyasın ceza hukukunda uygulanması söz konusu değildir.

Yorumda kullanılan mantık ilkelerinden ikincisi aksi ile kanıttır. Aksi ile kanıt uygulaması kapsamı daraltmaktadır. Hakkında çözüm bulunmayan bir konuda mevcut kuralın daraltılarak uygulanması, yani kuralın içermediği hususların kural dışına çıkarılması niteliğindeki mantık ilkesidir. Örneğin; bir fiil suç ise aksi ile kanıt yöntemi dolayısıyla o fiilin aksi suç değildir.

Yorumda sıklıkla kullanılan mantık ilkelerinden üçüncüsü evleviyet yoludur. “Çoğun içinde az da vardır” anlamına gelen uygulamadır. Örneğin; bir iş başvurusu için Yüksek Lisans yapmış olma koşulu aranıyorsa doktorasını tamamlamış bir kimse de o işe başvurabilir; zira doktora yapmış olanlar zaten yüksek lisans yapmış kabul edilirler.

Hakimin Takdir Yetkisi ve Hukuk Yaratması

Türk Medeni Kanunu’nun 4. maddesi hâkimin takdir hakkını düzenlemektedir. Bu maddeye göre, kanunun takdir yetkisi tanıdığı veya durumun gereklerini ya da haklı sebepleri göz önünde tutmayı emrettiği konularda hâkim, hukuka ve hakkaniye göre karar verir. Hâkimin takdir yetkisini kullandığı durumlarda ortada soyut hukuk kuralı vardır. Ancak hâkim bu kuralın sınırları içinde değerlendirme yetkisine sahiptir.